

Unga söker nya berättelser om Världsarvet Hälsingegårdar

Joel Johansson

Projektledare

**Hälsinglands
Museum**

**ALLMÄNNA
ARVSFONDEN**

Nya berättelser om världsarvet

- Treårigt arvsfondenprojekt (mars 2024 till mars 2027).
- Målgrupp ungdomar 16–25 år med olika bakgrunder.
- Bland annat unga som representerar våra nationella minoriteter.

Projektets målsättning

- Att finna nya historiska berättelser om hälsingegårdarna.

Foto: Hilding Mckelsson, Hälsinglands museum

Nya berättelser om världsarvet

- Ett fokus på bondesamhällets marginal: fattiga, personer med normbrytande funktionalitet och nationella minoriteter.
- Dessa grupper har osynliggjorts fastän de är en del av Hälsinglands och hälsingegårdarnas historia.

- Sju ungdomar aktiva i projektet.
- Judisk gårdfarihandel.
- Romers och resandes förtenning vid gårdarna.
- Samiska och skogsfinnska spår.

Simon Blecher. Foto: Judiska museet.

Nya berättelser om världsarvet

- Ungdomarna arbetar med olika källmaterial:
dagspress, intervjuer, föremålsstudier och arkivmaterial.
- Ny metod för museet och för ungdomarna. Ger en grundförståelse av historisk forskning.

Nya berättelser om världsarvet

- Till sin hjälp sakkunniga och handledning från mig.
- Genomför studiebesök på arkiv och museer samt exkursioner.
- Pedagogisk möjlighet för ungdomarna.

Nya berättelser om världsarvet

- Slutmålet: metodhandbok.
- Ska spridas till föreningar i samarbete med Hälsinglands Museum.
- Kunskapen som skapas ska överleva projektet och föras vidare.

Nya berättelser om världsarvet

Mer information om projektet på Hälsinglands museums hemsida:

[Nya berättelser om världsarvet
\(halsinglandsmuseum.se\)](https://halsinglandsmuseum.se)

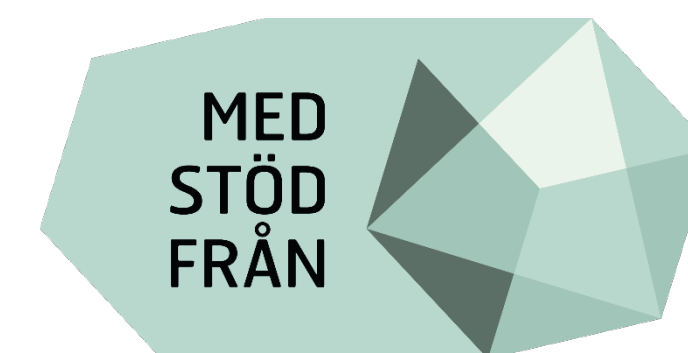
Kontakt:

joel.johansson1@hudiksvall.se

**Hälsinglands
Museum**

Delsbo forngård. Foto: Elsa Röing, Digitalt museum.

**ALLMÄNNA
ARVSFONDEN**

Samer, materialitet och kulturmöten

Foto: Lars Nylander

Eli Olsson 14 nov 2024

Hälsinglands
Museum

ALLMÄNNA
ARVSFONDEN

Bakgrund

- Finns en lång samisk historia i Mellansverige och flera samiska grupper har varit verksamma i Hälsingland utifrån källor från 1600-talet och framåt
 - Skogssamer (småskalig renskötsel, jakt, fiske)
 - Fjällsamer från Härjedalen/Jämtland (vintertid)
 - Yrkesgruppen sockenlappar (slakt och kastring av hästar, hundar och katter, hudavdragning och skinnberedning, rovdjursjakt, hantverk)

Frågeställningar

- Vilka materiella avtryck har den samiska närvaron i Hälsingland lämnat?
- Hur såg de ekonomiska och sociala relationerna ut mellan samer, bönder och andra samhällsgrupper?
- Hur har olika insamlingspraktiker påverkat vad som ansetts relevant att spara och samla in? Hur har samiska hantverk förståtts?
- Varför blir vissa typer av föremål etniskt laddade och andra inte?

Målning av Hans Wikström 1827, från Österfärnebo i Gästrikland.

Foto: Bertil Wreting, Nordiska museet. CC BY-NC-ND 4.0

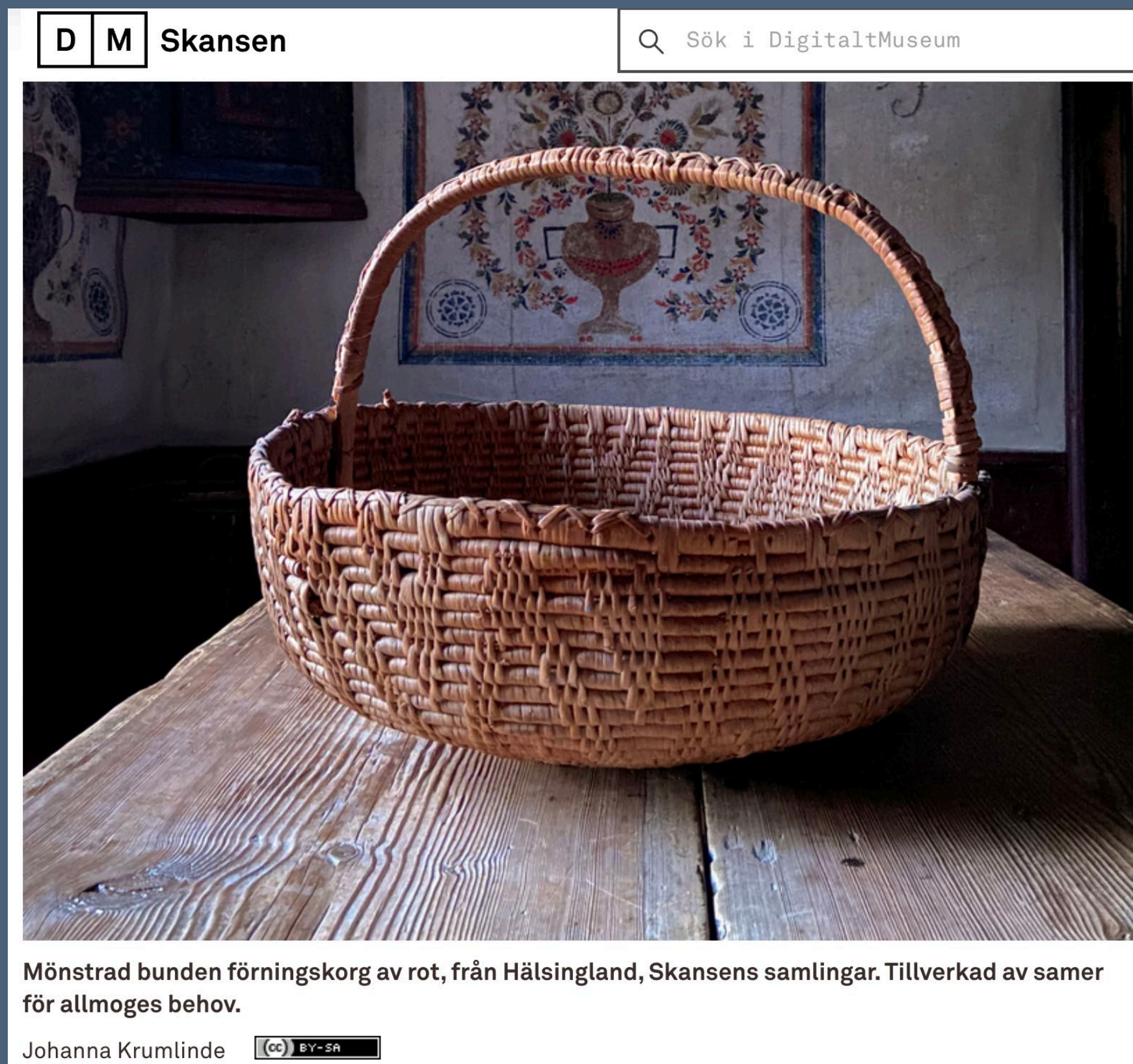
Kjolväskor med tenntråd

- Tenntrådsdragning var en specialistkunskap bland samiska kvinnor
- Mässingsbyglar tillverkades av gelbgjutare, familjen var som regel involverad i sömnad av kjolväskor
- Både samiska och icke-samiska bygdespecialister ägnade sig åt sömnad av kjolväskor
- I ett fall gifte sig en gelbgjutare med en s.k. sockenlappsdotter

Etnifiering

- Etnifiering används här för att beskriva den sociala process varigenom vissa föremål eller hantverk sammankopplas med en etnisk grupp

Avetnifiering

- “[...] för Nordsverige träffa vi då och då om en korg den uppenbarligen i de flesta fallen felaktiga notisen, att korgen i fråga tillverkats av lappfolk”
- Etnologen Nils Lithberg, *Svensk korgslöjd* (1921)

SVENSKA AKADEMIENS ORDBOK

Publicerad 1939

Lämna synpunkter

LAPP *lap*⁴, sbst.³, r. l. m.; best. **-en**; pl. **-ar** (*RP* 8: 734 (1641) osv.) ((⁺) **-er** *G1R* 20: 112 (1549), *InventHuseby* 10/3 1606).

(1 *b*, *e*) **-KORG**. (**lapp-** 1667 osv. **lappe-** 1673) (i sht förr) för förvaring av tyglappar. *BoupptSthm* 23/6 1667. *SvSlöjdFT* 1905, s. 18. —

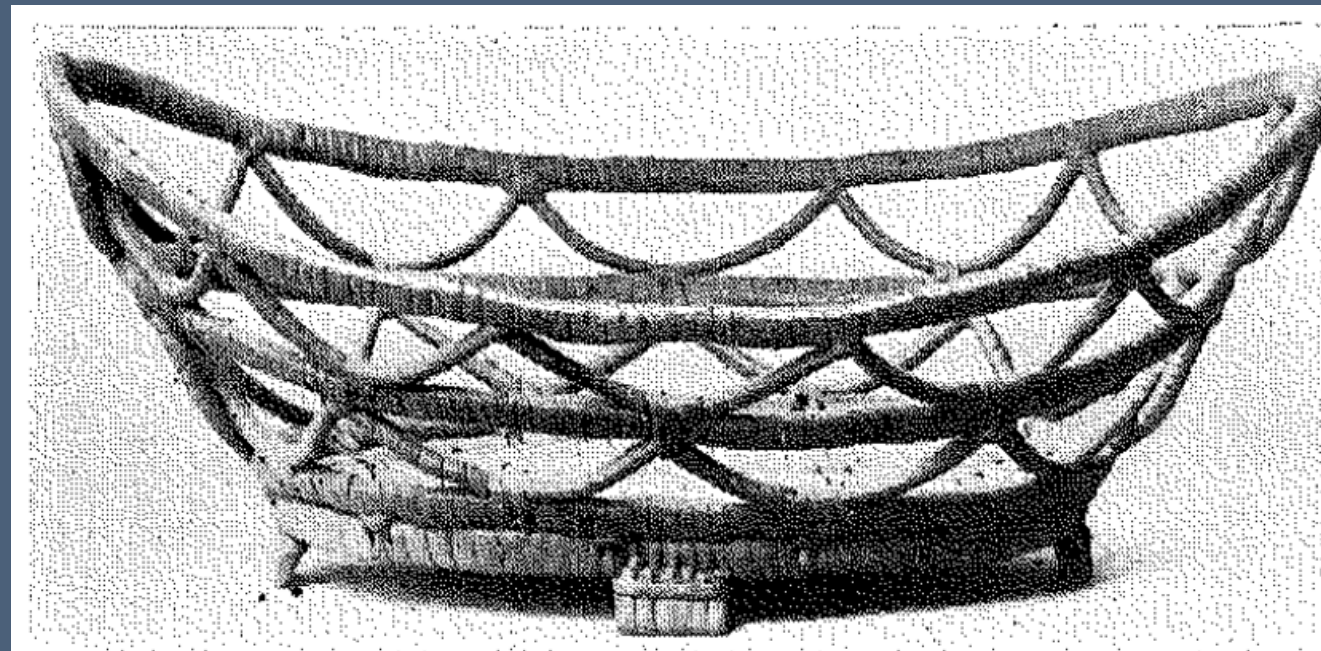

FIG. 40. BRÖDKORG. HELS. NORD. M. 28638 B.

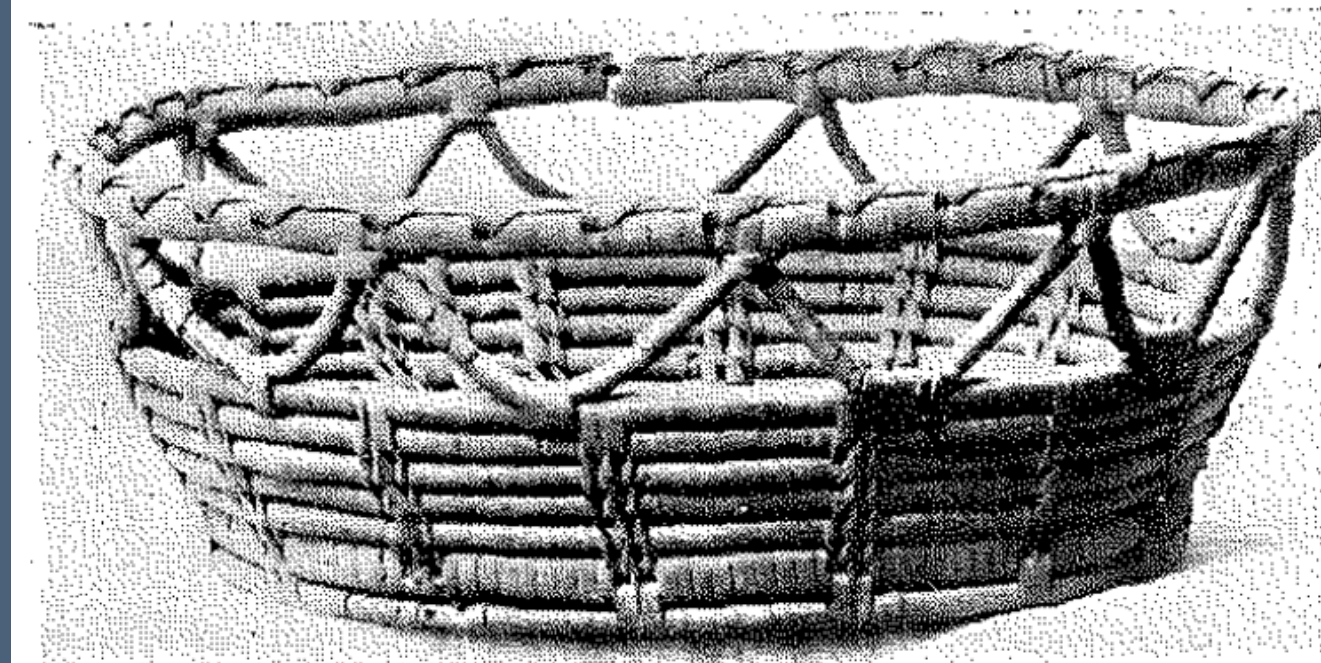

FIG. 47. BRÖDKORG. HELS. NORD. M. 28901.

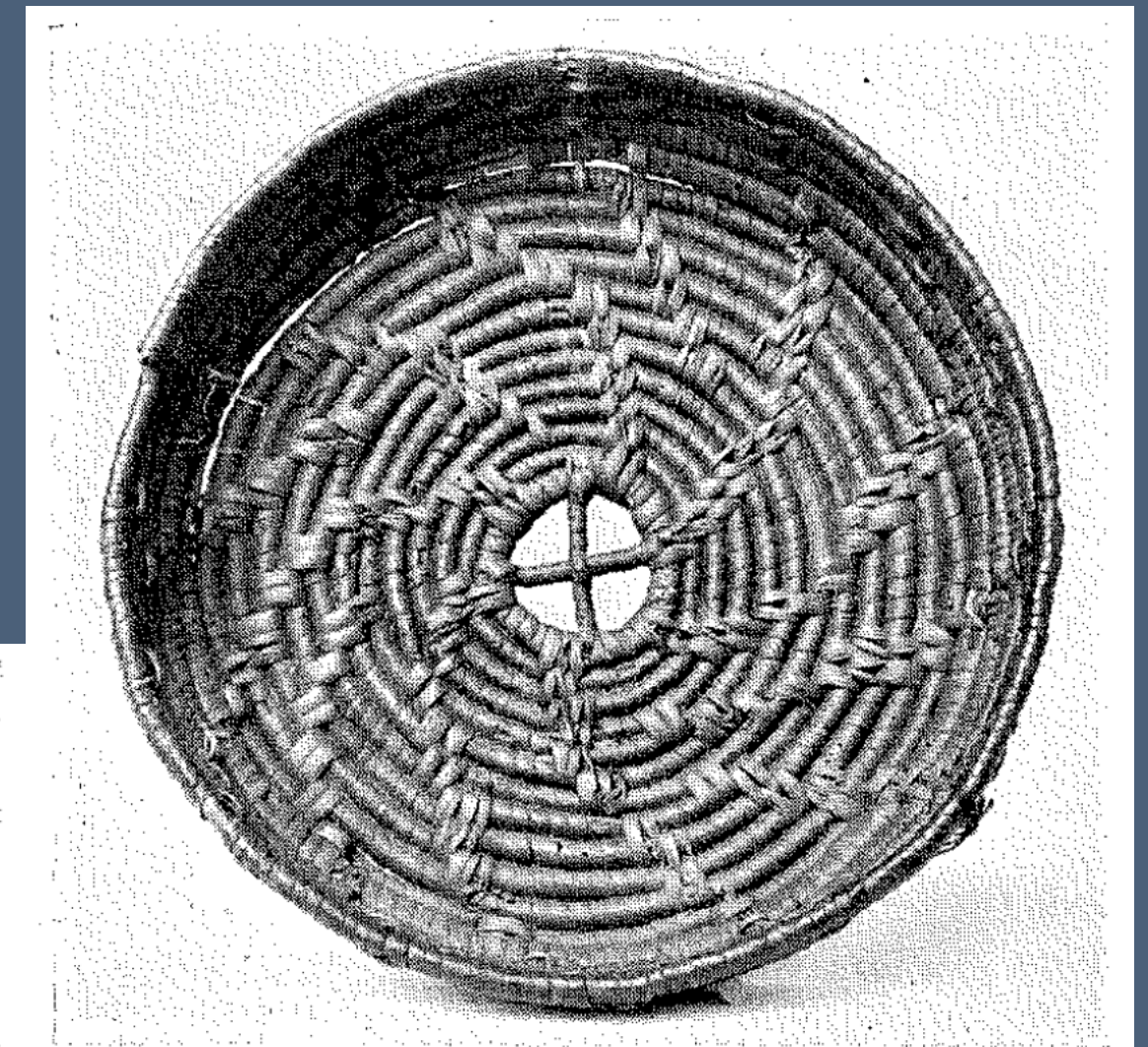

FIG. 43. OSTKAR. HELS. NORD. M. 135958.

FIG. 28. KORG. DALARNA. NORD. M. 15105.

Atypiska korgar?

- Bundna korgar av rötter tolkas ibland som samiska och flätade korgar som icke-samiska, men stämmer det?

Nils Erik Vahlman, Överhärde, Valbo. Foto: Ingen uppg., 1946

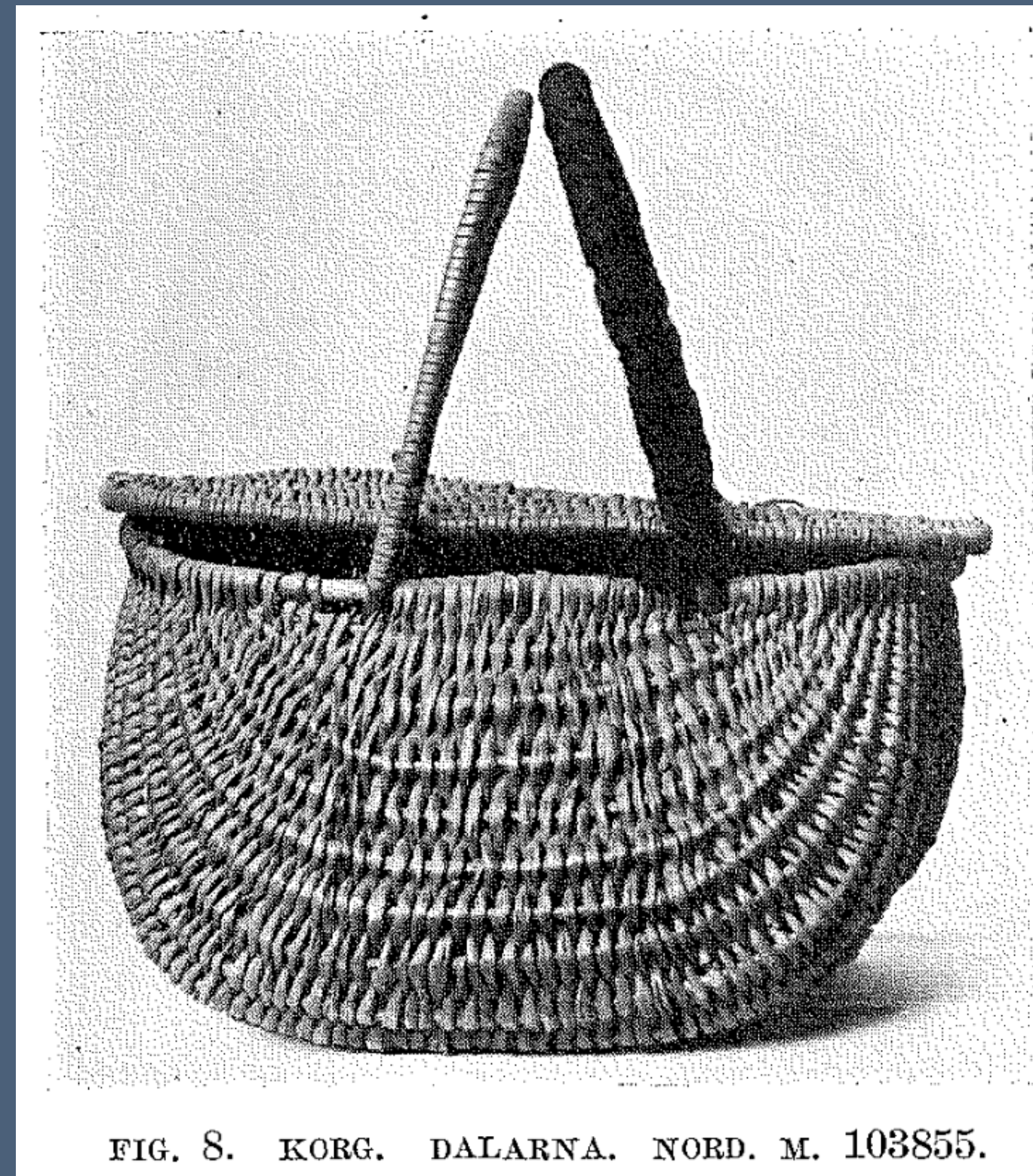
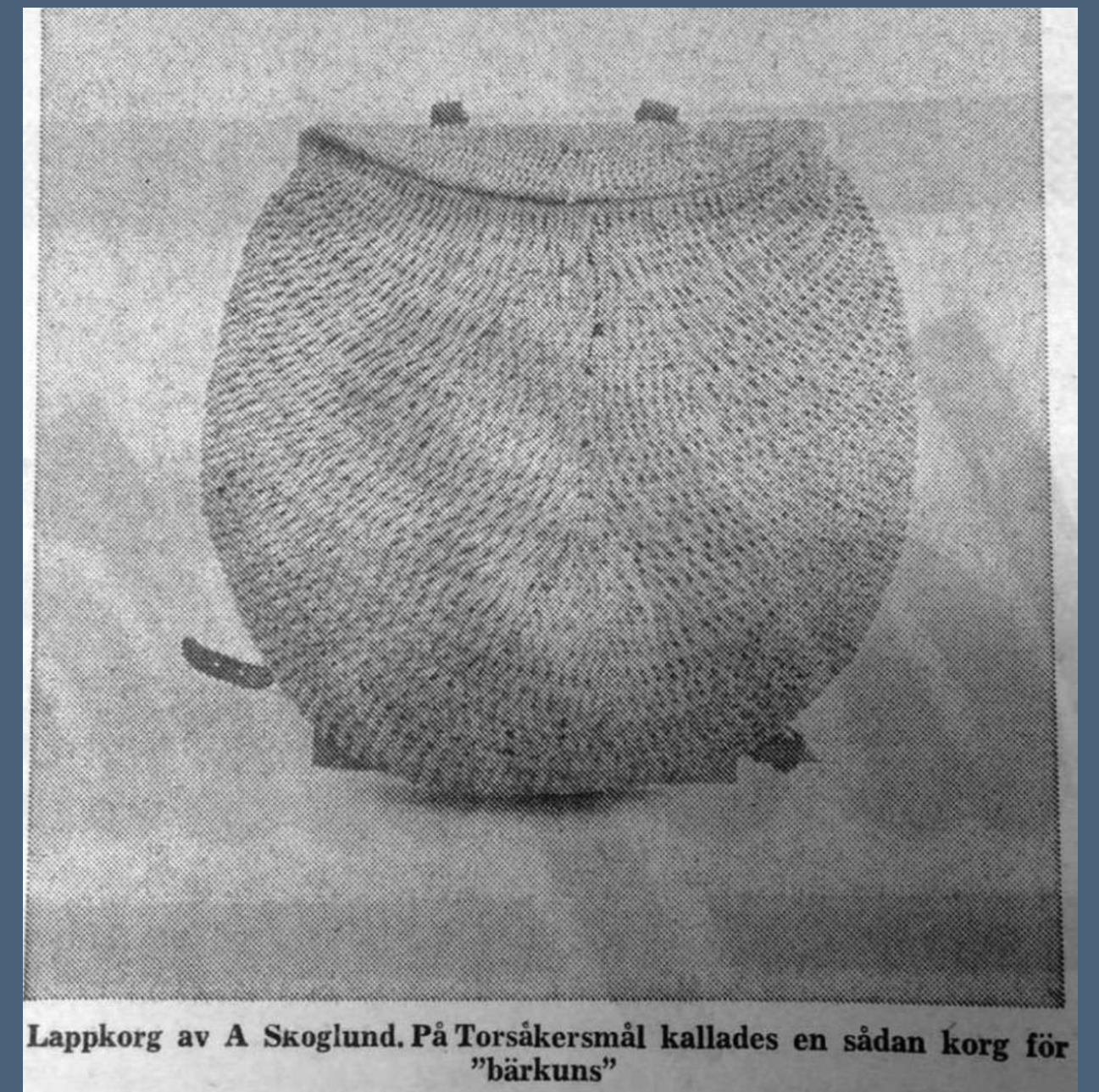

FIG. 8. KORG. DALARNA. NORD. M. 103855.

Lappkorg av A Skoglund. På Torsåkersmål kallades en sådan korg för "bärkuns"

Kulturell mångtydighet

- I praktiken saknas klara gränser mellan samiska och icke-samiska hantverk
- Risk att den etniska aspekten under- eller överkommuniceras på bekostnad av andra perspektiv, t.ex. hantverk och arbeten som varit gemensamma
- Trots detta har det funnits etniska *nischer*, och vissa hantverk har varit starkt förknippade med samer
- Samer har lämnat betydande materiella spår i Hälsingland och har både tagit intryck från majoritetskulturen och influerat den

Föremål som tillhört sockenlappen Olof Lundström i Bollnäs. Spånask, hackkniv, matskål (av björkknota), bytta och näverflaska. Efter Svanberg 1981